

СЕКЦІЯ 26. ЮРИДИЧНІ НАУКИ

ПІД-СЕКЦІЯ 30. Теорія та історія держави і права

Горбова Наталія Аркадіївна

к.п.н., доцент кафедри українознавства

Таврійського державного

агротехнологічного університету

МЕТОДОЛОГІЧНІ УМОВИ АНАЛІЗУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАВОМІРНІЙ ПОВЕДІНЦІ

Анотація. Стаття присвячена виникненню, подальшому розвитку і перспективам теорії юридичної відповідальності у правомірному поведінці.

Ключові слова: юридична відповідальність, правомірна поведінка, перспективна відповідальність, позитивна відповідальність, юридична оцінка.

Перед визначенням відповідальності у правомірному поведінці доцільно обумовити методологічні передумови її аналізу. По-перше, поділ юридичної відповідальності на перспективну і ретроспективну проводиться за критерієм часу. Ретроспективна відповідальність виникає за фактом скоєного, минулого, а перспективна відповідальність - це відповідальність за майбутнє правомірна поведінка.

По-друге, розподіл правової відповідальності на позитивну і негативну здійснюється за критерієм характеру правових наслідків для суб'єкта.

Юридична відповідальність є негативною, якщо його суб'єктивні права обмежуються або покладаються додаткові юридичні обов'язки. Відповідальність є позитивною, якщо суб'єкт права в установленому законом порядку заохочується за поведінку, що кваліфікується як заслуга, або правовідношення, в якому він бере участь, продовжує безперешкодно здійснюватися. І позитивна і негативна юридична відповідальність наступають *post factum*, коли правове діяння (правопорушення або заслуга)

вже скоєно. Іншими словами позитивна і негативна відповідальність ретроспективна, тому відповідальність настає за здійснене (минуле) поведінку.

По-третє, юридична відповідальність у правомірному поведінці неоднорідна, її можна поділити на позитивну і перспективну. Обидва ці види відповідальності реалізуються у правомірному поведінці, але одна проявляється у вже зробленому (заслуженому, поощряемом) правомірному вчинок, а інша спрямована і здійснюється в майбутньому правомірному поведінці.

В даний час в російській мові розуміння відповідальності в цілому являє собою єдність і послідовне взаємодія трьох складових частин єдиного цілого [1, с. 8-26; 2, с. 5-22]:

1. Свідомість боргу, сформульованого в нормах моралі і права, і відповідну поведінку індивідів і їх колективів. У такому ключі відповідальність досліджувалася в основному в етиці, загальної та релігійної філософії і частково в правознавстві.

2. Оцінка поведінки і його соціально значущих наслідків спеціальними органами та засобами держави, а також самою особистістю відповідно до нормативно закріпленими критеріями. В рамках даного підходу відповідальність аналізується у філософії, етики, соціології та юриспруденції.

3. Накладення стягнень (заходів впливу) від імені держави, суспільства, колективу за відхилення від норм поведінки. У цьому аспекті склалося класичне розуміння відповідальності в праві, тобто юридичної відповідальності, яке в різних варіаціях культивується і в даний час. Крім того, в подібному ракурсі відповідальність іноді розглядається в соціології.

Незважаючи на умовну відособленість, тільки сукупність цих трьох складових породжує феномен відповідальності, відображаючи соціальну сутність індивіда, яка проявляється в його свідомості і діяльності. Існуючі визначення відповідальності у правомірному поведінці в тій чи іншій мірі

акцентують увагу на елементі свідомості боргу, що саме по собі не дозволяє виділити її чітких юридичних ознак.

Смислові елементи свідомості боргу та оцінки поведінки дуже тісно взаємопов'язані, бо являють собою частини єдиного цілого, проте значення цих елементів у смисловій детермінації терміна «відповідальність» не однаково. З одного боку, відповідне свідомості боргу правомірна поведінка є результатом вибору індивідом варіанти власної поведінки, обумовленим оцінкою майбутніх дій та їх результатів. Без оцінки наявних можливостей, ситуації, наслідків неможливий акт свідомого і вольового поведінки, так само як і акт вільної волі і вибору взагалі. Саме ж поведінка також виступає наслідком оцінки, що дається «на виконання» свідомості боргу. З іншого боку, між оцінкою і поведінкою, обумовленим свідомістю боргу, так само як між оцінкою і правовим заохоченням, існує причинно-наслідковий зв'язок. При цьому в одному випадку оцінка дається майбутнього (потенційному) поведінці, а в іншому - поведінці здійсненому.

Отже, оцінка є первинною по відношенню до свідомості боргу та застосування правового заохочення. Можна резюмувати, що семантичне значення категорії «відповідальність» в цілому задається оцінкою поведінки та її наслідків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проблеми державотворення та правотворення в Україні (у контексті порівняльного правознавства та права на приватність): матеріали круглого столу (22 травня 2009 р.). - Л.: ЛьвДУВС, 2009. - 304 с;
2. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права Підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. - Л.: Новий світ-2000, 2007. - 584 с;
3. Відповідальність в управлінні: монографія / відп. ред. А.Е. Луньов, Б.М. Лазурев. М., 1985.
4. Строгович М.С. Сутність юридичної відповідальності // Радянська держава і право. 1979. № 5.